

Eesti keele riigieksami eristus kiri

1. Riigieksamite eesmärgid

Riigieksamite eesmärgid

- hinnata gümnaasiumi riiklikus õppekavas määratletud õpitulemuste saavutatust;
- anda koolile ning õpetajatele võimalus hinnata oma õpilaste õpitulemusi üleriigilisel taustal;
- suunata gümnaasiumi riigieksamite sisu ja vormi kaudu õppeprotsessi;
- siduda järjestikuseid haridusastmeid ja -tasemeid;
- välishindamise tulemuste põhjal kavandada ja teha muudatusi riiklikus õppekavas, õppekirjanduses, õpetajate täienduskoolituses, suunata asjakohast arendustööd;
- ühitada gümnaasiumide lõpueksamid kõrgkoolide sisseastumiseksamitega.

2. Eesti keele riigieksami sihtrühm ja oodatavad õpitulemused

2.1. Eksami sihtrühm

Eksami sihtrühm on gümnaasiumide lõpetajad, kes on läbinud gümnaasiumi riikliku õppekava. Eksami sooritajatena peetakse silmas ka täiskasvanute gümnaasiumide ning keskkoolidest andvate kutseõppeasutuste lõpetajaid.

Eraldi rühma moodustavad gümnaasiumi lõpetanud õpilased, kes sooritavad eksami uuesti, et oma tulemust parandada.

Eesti keele riigieksamit korraldatakse nii munitsipaal-, riigi- kui ka erakoolide õpilastele.

2.2. Õppekava üld- ja valdkonnapädevused

Riikliku õppekavaga taotletakse, et õpilastel kujuneksid gümnaasiumi lõpuks muu hulgas järgmised üld- ja valdkonnapädevused.

Üldpädevused:

- tegevuspädevus – suutlikkus näha probleeme ja neid lahendada;
- väärtuspädevus – suutlikkus tajuda oma seotust teiste inimestega, oma ja muude rahvaste kultuuriga, loodusega, inimese looduga, hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalinormide seisukohalt;
- enesemääratluspädevus – suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, mõtestada oma tegevusi ja käitumist ühiskonnas, kujundada end isiksuseks.

Valdkonnapädevused:

- looduspädevus – suutlikkus orienteeruda elus- ja eluta looduse nähtustes, nendega seonduvates seaduspärasustes, loodusteaduslikes teadmistes ja mõtteviisides; loodushoidlik ellusuhtumine;
- sotsiaalne pädevus – suutlikkus orienteeruda ühiskonnaelus; tänapäeva ning mineviku ühiskondlike nähtuste ja arengute mõistmine, valmisolek toetada demokraatlikke muudatusi ühiskonnas;
- reflekttsiooni- ja interaktsioonipädevus – suutlikkus mõista ja hinnata iseennast ja inimestevahelisi suhteid, valida sobivat käitumisviisi, lahendada inimsuhetes tekkivaid probleeme;
- kommunikatiivne pädevus – suutlikkus keele vahendusel mõista, talletada, edastada, vahetada, tõlgendada ja luua tekste; suutlikkus suhelda erinevates situatsioonides ning teemadel suuliselt ja kirjalikus vormis;
- tehnoloogiapädevus – suutlikkus mõista tehnoloogia arengust tingitud muutusi inimeste töö- ja eluviisides, toimida kaasaja kõrgetehnoloogilises maailmas, olla säästlik ressurside kasutaja;
- kultuuripädevus – suutlikkus orienteeruda kultuuris, kasutada kunstivahendeid loominguliseks eneseväljenduseks ja -teostuseks (vt „Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava” 2002, pkt 2).

NB! Uue õppekava põhjal toimub esimene eesti keele riigieksam 2014. aastal.

2.3. Gümnaasiumi lõpetaja õpitulemused eesti keeles

Gümnaasiumi lõpetaja valdab eesti kirjakeelt ja väärtustab korrektset keelekasutust:

- teab suulise ja kirjaliku kõne erinevusi;
- oskab ennast loovalt ja argumenteeritult väljendada;
- oskab loetut suhestada aja, koha ning teiste tekstidega;
- oskab loetu kohta oma mõtteid ja arvamusi avaldada;
- teab keele põhimõisteid, süsteemi ja eesti keele struktuurilisi iseärasusi;
- teab eri tekstide tunnuseid ja ülesehituspriinitsiipe;
- oskab leida, korrastada ning kasutada teavet suuliste ja kirjalike tekstide koostamisel;
- teab emakeele sõnavara ja grammatikavahendite stiiliväärtust;
- oskab valida väljendusvahendeid vastavalt suhtlusolukorrale;
- oskab kasutada keelekäsiraamatuid tekstide koostamisel ja korrigeerimisel.

3. Eksami ülesehitus

3.1. Eesti keele riigieksami eesmärgid

Eesti keele riigieksamiga kontrollitakse, kuidas gümnaasiumi lõpetaja

- suudab lugeda, mõista, analüüsida, tõlgendada ja luua tekste;
- suudab loovalt ja kriitiliselt mõelda ning arutleda;
- oskab end kirjalikult väljendada;
- on omandanud eesti kirjakeele;
- teadvustab eesti keele süsteemi ja eripära;
- on omandanud õppekava üld- ja valdkonnapädevused.

3.2. Eksamitöö väljatöötamine

Eksamikeskus tellib riigieksami ülesanded gümnaasiumide õpetajatelt ja kõrgkoolide õppejõududelt. Eksamikeskuse juures töötab gümnaasiumide õpetajatest ning kõrgkoolide õppejõududest moodustatud riigieksamit ettevalmistav komisjon, mille volitused on kinnitanud Haridus- ja Teadusministeerium. Nimetatud komisjon koostab tellitud ülesannetest, vajadusel neid arendades, täpsustades ja parandades, kaks eksamitööd – ühe põhi- ja teise lisaeksamiks. Kõik eksamil kasutatavad ülesanded läbivad eeltestimise.

3.3. Eksamitöö vorm

Eesti keele riigieksam koosneb kahest osast ning sellega kontrollitakse õpilase tekstimõistmis- ja tekstiloomeoskust ehk funktsionaalset lugemis- ja kirjutamisoskust.

1. osa. Tekstimõistmine

Tekstimõistmise osa koosneb 4–6 kõige rohkem 1000-sõnalisest alustekstide komplektist, millest igaüks omakorda sisaldab 1–3 teksti. Alustekstide komplektid esindavad luulet, ilukirjanduslikku proosat, draamat, publitsistikat ja/või (populaar)teadust. Eksaminand valib ühe alustekstide komplekti ja lahendab selle põhjal 3–4 analüüsi- ja arutlemisoskust nõudvat ülesannet. Ülesanded eeldavad vähemalt 100-sõnalisi terviklikke vastuseid. Kogutulemusest moodustavad selle osa võimalikud punktid 40%. Ülesannete lahendamiseks on aega 120 minutit.

2. osa. Tekstiloomine

Tekstiloomine osa põhineb alustekstidel ja esitatud probleemil, millest lähtudes kirjutab eksaminand vähemalt 400-sõnalise sidusa arutleva teksti (kirjandi). Kirjandi kirjutamisel võib õpilane valida ükskõik millise alustekstide komplekti juurde kuuluva tekstiloome ülesande. Kirjand peab põhinema ette antud probleemil, alustekstide kasutamine selles ei ole kohustuslik. Eksaminand pealkirjastab ise oma kirjandi. Kogutulemusest moodustavad selle osa võimalikud punktid 60%. Ülesande lahendamiseks on aega 240 minutit.

Osad	Ülesanded	Lahendatavate ülesannete arv	Osa punktid	Kestus minutites
1. osa Tekstimõistmine 4–6 kõige rohkem 1000-sõnalist alustekstide komplekti, mis esindavad luulet, ilukirjanduslikku proosat, draamat, publitsistikat ja/või (populaar)teadust.	Õpilane valib ühe alustekstide komplekti ning lahendab selle põhjal 3–4 analüüsi- ja arutlusoskust nõudvat ülesannet, mis eeldavad vähemalt 100-sõnalisi terviklikke vastuseid.	3–4	40	120
2. osa Tekstilooime 4–6 alustekstide põhjal sõnastatud probleemi, mis käsitlevad inimest ja ühiskonda puudutavaid olulisi küsimusi.	Õpilane valib ühe alustekstide põhjal sõnastatud probleemi ning kirjutab selle põhjal vähemalt 400-sõnalise sidusa arutleva kirjandi, mille ka peal- kirjastab.	1	60	240
		Kokku: 4–5	100	360

3.4. Eksamitöö aeg

Eksami toimumise kuupäeva kinnitab haridus- ja teadusminister vastava määrusega.

Eksami ametlik algus on kell 10.00.

Eksam kestab 360 minutit, alates 2014. aastast on eksami kestus 300 minutit.

Eksami aega hakatakse arvestama hetkest, kui kõik õpilased on saanud kätte eksamitöö ja eksamikomisjoni esimees annab märku töö alustamiseks.

Eksamiks ette nähtud aega ei tohi ületada.

Eksamil ei ole vaheaegu.

3.5. Eksamitöö vormistamine

Eksamitöö on kirjalik.

Eksami alguses saab õpilane eksamiülesannete vihiku ja eraldi lehed eksamitöö 1. ja 2. osa lahendamiseks.

Õpilane alustab eksamitöö lahendamist tiitellehe nõuetekohase ja korrektse täitmisega. Eksamitöö päisesse kirjutab õpilane oma koodi ning valitud ülesande numbri.

Eksamitöö kirjutatakse sinise või musta tindil- või pastapliiatsiga.

Eksamitööd ei tohi kirjutada pliiatsiga ega kasutada puhtandis paranduste tegemisel korrektuurilinti või -pliiatsit.

Õpilase käekiri peab olema loetav, eksamitöö vormistus korrektne. Käekirja tõttu ebaselged kohad tõlgendatakse vigadena.

3.6. Abivahendid

Enne eksami algust saab iga õpilane eksami korda tutvustava meelekspea.

Õpilasel on lubatud eesti keele riigieksamil kasutada õigekeelsussõnaraamatut, mille olemasolu eksamiruumis tagab kool. Muud abivahendid ei ole lubatud.

4. Eksami hindamine

4.1. Hindamiskomisjon

Eesti keele riigieksamit hindab gümnaasiumide õpetajatest ning kõrgkoolide õppejõududest koosnev riiklik komisjon. Riikliku hindamiskomisjoni koosseisu kinnitab haridus- ja teadusminister oma käskkirjaga. Hindamiskomisjoni moodustamisel on arvestatud, et seal oleks esindajaid kõigist maakondadest.

Hindamiskomisjoni suurus sõltub eksaminandide arvust ja hindamiseks ette nähtud ajast, mis võib olla aastati erinev.

Eesti keele riigieksami 1. osa (tekstimõistmine) hindab riiklik komisjon hindamisvõtme põhjal. Eksami 1. osa hinnatakse üks kord.

2. osa (tekstilooma) hindab kaks teineteisest sõltumatut hindajat hindamisjuhendi põhjal. Esimene hindamine toimub õpilase koolis üldjuhul tema eesti keele õpetaja või erandjuhul tema asendaja (sama kooli gümnaasiumiastme mõni teine eesti keele õpetaja, kelle määrab kooli direktor) poolt. Teine ning vajadusel kolmas hindamine toimub riikliku komisjoni poolt.

Eesti keele riigieksami hindamine on anonüümne, st riiklik hindaja ei tea hinnatava nime ega õppeasutust. Samuti ei tea hindaja, kes on eksamitöö teine või kolmas hindaja.

Eksamitöö lõpptulemus ümardatakse täisarvuliseks. Näiteks, kui õpilane kogus eksamitöö kahe osa peale kokku 65,5 punkti, siis on eksaminandi lõpptulemus 66 punkti.

4.2. Tekstimõistmise hindamine

Eksami 1. osa (tekstimõistmise ülesandeid) hinnatakse hindamisvõtme ja hindamisjuhendi põhjal. Hindamisvõti töötatakse välja eraldi iga eksami tarbeks ning selles on näidatud, mida vastuses hinnatakse. Hindamisvõtit täiendatakse ja parandatakse vajadusel pärast eelhindamist, lõplikul kujul avaldatakse see pärast hindamisperioodi lõppu. Hindamisjuhend ei muutu igal aastal, kuid eksamit ettevalmistaval komisjonil on õigus hindamises tekkinud probleemide ilmnemisel seda parandada, täiendada ja arendada.

4.2.1. Lugemisosa hindamisjuhend

Õpilase lugemisoskust hinnatakse viieastmelisel skaalal, seejuures hinnatakse eraldi sisu ja õigekirja.

Tüüpilise soorituse kirjeldust igal hinnataval tasemel näitab järgnev tabel:

Ülesande lahendamise %	Punktid max 20	Punktid max 15	Punktid max 10	Hindamiskriteeriumid
100	18	13	8	Vastusest selgub, et õpilane mõistab loetut suurepäraselt. Käsitlus vastab teemale/probleemile, sisaldab detailset ja põhjalikku analüüsi, järeldusi ja/või hinnanguid, on üldistusjõuline. Mõtted on esitatud selgelt ning veenvalt. Vastuse ülesehitus on loogiline ja moodustab terviku.
90	14	10	6	Vastusest selgub, et õpilane mõistab loetut selle pea- ja üksikasjades. Käsitlus on teema- ja/või probleemi-kohane, kuid argumentatsioon ei ole alati piisav ning on kohati väheveenev. Vastuse ülesehitus on üldiselt loogiline, kuid selle vormistamisel esineb puudusi.
60	10	7	4	Vastusest selgub, et õpilane mõistab loetut osaliselt. Käsitlus on pealiskaudne ja/või laialivalguv, mõtted on kohati ebaselged, esineb sisulisi küsitavusi. Vastuse ülesehituses on vastuolud.
30	6	4	2	Vastusest selgub, et õpilase lugemisoskuses ja loetu mõistmises on tõsiseid puudusi. Vastus on lünklik või sellest on suurem osa lahendamata. Järeldused puuduvad või rajanevad meelevaldsetel seisukohtadel. Vastuse ülesehitus on ebaloogiline.
0	0	0	0	Vastusest selgub, et õpilane ei ole loetud teksti mõistnud. Ülesandest on valesti aru saadud või see on lahendamata.
Õigekiri välja arvatud 0 punkti tasand				Vastuses ei ole õigekirjavigu +2 punkti. Vastuses on 1–2 õigekirjaviga +1 punkt. Vastuses on 3 või rohkem õigekirjaviga 0 punkti.

Lugemisülesannete õigekirja hindamise põhimõtted on järgmised:

- Lugemisülesannetes hinnatakse õigekirja kirjandiga samadel alustel.
- Vigu (sh korduvaid vigu) arvestatakse iga ülesande puhul eraldi.
- Vead, mis kajastuvad tulemuses, märgitakse vastuslehe servale.
- Teksti ümberkirjutamisest tulenevad hooletusvead märgitakse ära vaid tekstis.
- Käekirjast tulenevaid ebakohti ei arvestata üldjuhul vigadena.
- Kui õpilase vastust hinnatakse 0 punktiga, siis õigekirja eraldi ei hinnata.
- Hindamisprotokolli märgitakse sisu ja õigekirja punktid eraldi.

4.3. Tekstilooma hindamine

Eksami 2. osa (tekstilooma ülesannet) hinnatakse hindamisjuhendi põhjal, mis oma põhiolemuses ei muutu igal aastal. Eksamit ettevalmistaval komisjonil on õigus kirjandi hindamisjuhendit arendada ja täpsustada vastavalt praktilises hindamises tekkinud probleemidele või eksamis toimunud muutustele.

4.3.1. Hinde kriteeriumid

Tekstilooma (kirjandi) hindamisel arvestatakse järgmisi kriteeriume:

- 1) kirjandi põhinemine ette antud probleemil;
- 2) probleemi(de) avamine ja analüüs;
- 3) põhjendamis- ja järeldamisoskus;
- 4) oskus kasutada teadmisi ning esitada teemakohaseid näiteid;
- 5) teksti üldistusjõud;
- 6) teksti isikupära;
- 7) teksti ülesehitus ja pealkirjastamine;
- 8) teksti sidusus;
- 9) lausestuse selgus ja loogilisus;
- 10) sõnavara ja stiil;
- 11) õigekeelsus ja interpunktsioon;
- 12) töö välimus.

Nimetatud kriteeriumid on hindamisjuhendis jagatud nelja hinnatava aspekti vahel: sisu, õigekiri, sõnavara/stiil, vorm/ülesehitus.

Iga aspekti puhul hinnatakse selle vastavust kuuele tasemele, mis on väljendatud nii numbriliselt kui ka sõnaliselt:

- 5 – suurepärane;
- 4 – väga hea;
- 3 – hea;
- 2 – rahuldav;
- 1 – nõrk;
- 0 – puudulik ehk mitterahuldav.

Iga aspekti osatähtsus lõpptulemuses määratakse teguriga: sisu punktid korrutatakse 5; õigekiri 4; sõnavara/stiil 2; ülesehitus/vorm 1ga. Tegurite eesmärk on määrata aspektide osakaal lõpptulemuses. Tegureid muutes on võimalik üht või teist aspekti rohkem või vähem tähtsustada.

4.3.2. Hindeskaala

Tekstilooma (kirjandi) eest on võimalik saada maksimaalselt 60 punkti. Võimalik miinimumtulemus on 0 punkti.

Kirjandis hinnatakse eraldi sisu, õigekirja, stiili ja vormi. Hindajad panevad kirjandi igale aspektile hinde 5 (suurepärase) kuni 0 (puudulik).

Igat kirjandit hindab kaks hindajat. Kui kahe hindaja pandud punktide vahe on suurem kui 18, läheb eksamitöö kolmandale hindamisele. Sel juhul kujuneb lõplik tulemus kolmanda hindaja ja temale punktidele lähemal seisva hindaja punktidest.

Kirjandi lõpptulemuse saab õpilane kahe hindaja antud punktide aritmeetilise keskmisena.

4.3.3. Vigade märkimine ja kokkuarvestamine

Eksamitöös märgitakse vigu järgmiselt:

| – ortograafiaviga; vormiviga; ühildumis- ja sõltuvusviga;

✓ – interpunktsiooniviga;

§ – lausestus-, sõnakasutus- või stiiliviga;

? – küsitavus, faktiviga;

√ – sõna või lauseosa puudub;

┐ – taandrida.

4.3.4. Vigade kaal

Kõik vead on täisvead.

Üheks veaks arvestatakse samas sõnas või morfoloogilises vormis korduvad vead (nt *tegematta* ja *lugematta*; *läind* ja *teind*; *kirjutus laud* ja *tarvitamis juhend*), lause lõpumärgi korduv ärajätmine, ütte või järellisandi koma(de) korduv ärajätmine jms; sama lausetarindi puhul (ütte, lisand, kiil, otsekõne jms) korduvalt ära jäetud või ülearune märgipaar.

Hinnatakse vaid kirjandi puhtandit, eeltöid hindamisel ei arvestata.

4.3.5. Hindamisjuhend

Tüüpilise soorituse kirjeldust igal hinnataval tasemel näitab järgnev tabel

Sisu (Tulemus korrutatakse teguriga 5)		Õigekiri (Tegur 4)		Sõnavara/stiil (Tegur 2)		Vorm/ülesehitus (Tegur 1)	
5 S U U R E P Ä R A N E	- Tekst põhineb eksamiülesandes esitatud probleemil. - Tekst on arutlev. - Probleemikäsitus on põhjalik. - Tekstist ilmneb kirjutaja üldistusvõime. - Kirjutaja oskab väga hästi analüüsida ja argumenteerida.	5	0–2 õige- kirja- viga	5	- Teksti sõnastus on selge, ladus, täpne ja isikupärane. - Sõnavara on rikkalik. - Tekstis on mõni kergem stiiliviga.	5	- Tekst on ülesehituselt sisulis-vormiline tervik. - Teksti liigendamine lõikudeks on loogiline ja täpne. - Tekst on sidus. - Tekst on vormistatud korrektselt.
4 V Ä G A H E A	- Tekst põhineb eksamiülesandes esitatud probleemil. - Tekst on arutlev. - Probleemikäsitus on põhjalik. - Kirjutaja oskab hästi analüüsida ja argumenteerida.	4	3–4 õige- kirja- viga	4	- Teksti sõnastus on selge ja ladus. - Sõnavara on mitmekülgne. - Tekstis on mõni kergem stiiliviga.	4	- Tekst on ülesehituselt tervik. - Teksti liigendamine lõikudeks on üldiselt loogiline. - Tekst on sidus. - Tekst on vormistatud korrektselt.
3 H E A	- Tekst põhineb eksamiülesandes esitatud probleemil. - Tekst on arutlev. - Probleemikäsitus on piisav. - Kirjutaja oskab analüüsida ja argumenteerida. - Väiteid ei ole alati piisavalt põhjendatud.	3	5–6 õige- kirja- viga	3	- Teksti sõnastus on üldiselt ladus, kuid kohati konarlik ja ühekülgne. - Sõnavara on piisav. - Tekstis on paar kergemat ja raskemat stiiliviga.	3	- Tekst on ülesehituselt tervik, kuid esineb vigu teksti liigendamisel lõikudeks (nt teksti lõikude proportsioonid ei ole alati põhjendatud jms). - Tekst on sidus. - Teksti vormistus on üldiselt korrektne.
2 R A H U L D A V	- Tekst põhineb eksamiülesandes esitatud probleemil. - Tekst on arutlev, - Probleemikäsitus on pealiskaudne. - Analüüs on pinnaline ning argumentatsioon on väheveenev. - Tekstis liialdatakse tsitaatide, refereeringute ja/või näidetega. - Esineb üksikuid faktivigu.	2	7–8 õige- kirja- viga	2	- Teksti sõnastus on konarlik ja ühekülgne, kuid arusaadav. - Tekst on üldsõnaline. - Tekstis on palju kergeid ning mõned rasked stiilivead.	2	- Teksti ülesehituses on vastuolud (nt alguse venitatus, välja arendamata või liiga pikk lõpetus, mitmekordne algus või lõpetus jms). - Lõikudevaheline sidusus on kohati nõrk. - Teksti vormistuses on puudujääke.
1 N Õ R K	- Tekst vastab eksamiülesandes esitatud probleemile üldjoontes. - Tekst on jutustav-arutlev. - Probleemikäsitus on lünklik. - Analüüs on puudulik, jutustamine domineerib analüüsi ja argumentatsiooni üle. - Esineb küsitavusi ja faktivigu. - Näited ei ole teemaga piisavalt seotud.	1	9–10 õige- kirja- viga	1	- Teksti sõnastus on algeline ning kohati raskesti mõistetav. - Sõnavara on piiratud. - Tekstis on palju raskeid stiilivigu.	1	- Teksti ülesehitus on ebaloogiline (nt teksti algus ja lõpetus on käsitletava probleemiga nõrgalt seotud, teksti mõni osa ei täida sellele pandud ülesandeid jms). - Tekst ei ole kohati sidus. - Teksti vormistuses on puudujääke.
0 P U U D U L I K	- Tekst vastab eksamiülesandes esitatud probleemile vaid osaliselt, st suurem osa mõttearendusest ei põhine ette antud probleemil. - Tekst on lühem kui 300 sõna.	0	11 või enam õige- kirja- viga	0	- Tekst on tühisõnaline ning raskesti mõistetav. - Stiil ei sobi käsitletava probleemiga. - Tekstis on 10 või enam stiiliviga.	0	- Tekst ei ole ülesehituselt tervik (nt teksti mõni osa (pealkiri, sissejuhatus, arendus, lõpetus) puudub). - Tekst ei ole sidus. - Teksti vormistuses on suuri puudujääke.
Kogu kirjand hinnatakse 0 punktiga, kui see ei põhine eksamiülesandes esitatud probleemil.							

4.3.6. Vaegkirjutaja eksamitöö hindamisest

Vaegkirjutaja lahendatud tekstimõistmise ülesandeid (eksami 1. osa) hinnatakse üldistel alustel.

Tekstiloomed (eksami 2. osa) hindamiskriteeriumid ja nõuded on kõigile õpilastele samad.

Vaegkirjutaja lühikirjandi sisu, sõnavara/stiili ning vormi/ülesehitust hinnatakse üldistel alustel.

Vaegkirjutaja lühikirjandi õigekirja hinnatakse diferentseeritult, arvestades vaid düsgraafiast mittetulenevaid vigu.

Vigadeks ei loeta ning eksamitöö servale ei märgita eksimusi

- pika täishääliku (nt **koli** taga *pro kooli* taga);
- ülipika täishääliku (nt vaatas **male** *pro* vaatas **maale**);
- pika suluta kaashääliku (nt lõi **kana** ära *pro* lõi **kanna** ära);
- ülipika suluta kaashääliku (nt läks **lina** *pro* läks **linna**);
- lühikese sulghääliku (nt **tupa** *pro* **tuba**, **tulep** *pro* **tuleb**);
- pika sulghääliku (nt **kukked** *pro* **kuked**, **olematta** *pro* **olemata**);
- ülipika sulghääliku (nt **koti** *pro* **kotti**, **kõikki** *pro* **kõiki**) kirjutamisel.

Vaegkirjutaja lühikirjandi hindamisel kirjutatakse hindamisprotokolli märkus „Düsgraafia, hinnatud diferentseeritult”.

Riigieksamitunnistusele märgitakse tulemus täiendavate kommentaarideta.

4.3.7. Eksamilt kõrvaldamine

Õpilane, kes kasutab eksamil ebaausaid võtteid või lubamatuid abivahendeid, kõrvaldatakse eksamilt ning tema eksamitööd ei hinnata. Õpilasel on õigus eksam uuesti sooritada järgmisel õppeaastal.

4.3.8. Hindepiir

Kõigi riigieksamite, sh eesti keele riigieksami hindepiir on 20 punkti. Neil, kes eksamikünnist ei ületa, s.t saavad riigieksamil vähem kui 20 punkti, on võimalik sooritada eksam uuesti järgmisel õppeaastal.

4.4. Eksamitulemuste teatamine ja vaidlustamine

Eksamikeskus väljastab eksaminandidele riigieksamitunnistused igal aastal 20. juunil.

Kui eksaminand ei ole eesti keele riigieksami tulemusega nõus, siis on tal õigus esitada Haridus- ja Teadusministeeriumi apellatsioonikomisjonile 5 tööpäeva jooksul pärast eksamitulemuste väljastamist apellatsioon, mille alusel kontrollitakse tema eksamitöö hindamise vastavust hindamisjuhendile. Apellatsioonikomisjonil on õigus jätta eksamitöö tulemus muutmata, seda tõsta või langetada.

4.5. Eksami korraldamine

Eksami viib läbi Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, kes tagab eksamitöö sisulise ja vormilise ettevalmistuse, eksami korralduse ning eksamitöö hindamise.

RIIKLIK EKSAMI- JA KVALIFIKATSIOONIKESKUS

EESTI KEELE RIIGIEKSAM

9. MÄRTS 2011

Eksaminandi meelepea

1. Eesti keele eksam algab kell 10.00 ja lõpeb kell 15.00.
2. Eksami sooritamiseks **vali üks variant** neljast.
3. Eksamil võib kasutada õigekeelsussõnaraamatut, muud abivahendid ei ole lubatud.
4. Lugemisülesannete vastused ja kirjand vormista selleks ette nähtud eraldi lehtedele.
5. Lugemisülesannete vastuslehe päisesse kirjuta valitud variandi number ja eksamitöö kood, iga vastuse ette ülesande number. Ülesannete vahele jäta üks tühi rida, ülesannete lahendamise järjekord vali ise.
6. Kirjandilehe päisesse kirjuta valitud variandi number ja eksamitöö kood. Kirjandit pealkirjastades lähtu kirjutamisülesandes esitatud probleemist. Kirjandi pealkiri kirjuta selleks ette nähtud joonele. Kirjandit kirjutades võid lähtuda ka mõnest teisest variandist kui lugemisülesannete lahendamisel.
7. Enne ülesannete lahendamist loe tähelepanelikult tööjuhendeid.
8. Eksamitöö kirjuta sinise või musta tindi- või pastapliiatsiga.
9. Kirjuta loetava käekirjaga, käekirja tõttu ebaselged kohad tõlgendatakse vigadena.
10. Paranduste tegemisel ei ole lubatud vastust üle kirjutada ega kasutada korrektuuripliitsit või -linti

VARIANT 1

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Katrin Reimuse novell „Naaber“ (kogumik „Õnnelikud inimesed“, 2009) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on vähemalt 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Too esile kolm põhjust, mis on muutnud naabrimeeste suhted pingeliseks. (10 punkti)
2. Nimeta kolm omadust, mis Priidikut iseloomustavad. Põhjenda oma valikut teksti-näidetega. (10 punkti)
3. Priidik tunnistab endale kaks korda, et tal on häbi. Miks ta häbi tunneb? Analüüsi, kas sinu arvates on Priidikul põhjust häbi tunda. (10 punkti)
4. Sõnasta novelli kaks olulisemat ideed ja selgita nende tähtsust. (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Vanarooma komöödiakirjanikult Plautuselt pärineb sentents *homo homini lupus est* (inimene on inimesele hunt). Katrin Reimuse novelli lugedes jääb mulje, nagu poleks sajandite jooksul midagi muutunud. Miks naabrite/inimeste suhted keeruliseks muutuvad? Kas headus on ilmast kadunud või ei ole seda kunagi olnudki?

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid inimeste/naabrite suhete kujunemise tagamaid. Arutluses võid toetuda Eesti ajaloole ja/või kirjandusele. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Autorist:

Katrin Reimus (1961–2009) oli kauaaegne inglise ja soome keele õpetaja Kunda ühisgümnaasiumis. Ta on tegutsenud ka soome kirjanduse tõlkijana. Temalt on ilmunud noorteromaanid „Eilset pole olemas“ (2002) ja „Haldjatants“ (2003) ning lasteraamatud „Mardi päris oma auto“ (2007) ja „Mardi auto ja paskaagid“ (2008). 2008. aastal jõudis lugejateni ka romaan „Kus tramm ei käi“. Katrin Reimuse viimane teos, novellikogu „Õnnelikud inimesed“ ilmus 2009. aasta kevadel. Raamat sisaldab lihtsaid ja elulisi jutte, millest paistab välja autori suur elukogemus, eluterve naer ning püüd mõista inimest.

Katrin Reimus Naaber

Ikka veel ei ilmunud kedagi välja. Priidik hakkas juba närviliseks muutuma. Juhan oli alati varahommikul lehti võtmas käinud ja Priidik passis akna peal, et see hetk ära tabada ning naabrimehele paar vängemat sõna öelda. Ikka pidi see neetud vanamees just siis oma lõket tegema, kui tuul tema, Priidiku maja poole oli. Ja nüüd olid maja ees kõik vasttarganud krookused tahmahelvestest hallid. See ajab ju kopsu üle maksa.

Priidikul lausa kees sisemuses. Oli temale ikka naabrimees sattunud. Ühtelugu oli tüli majas. Ja nii kui nina uksest pistsid, oli vastasmajastki vanamees väljas nagu jänes torukübarast. Priidikul oli eilsest veel hing täis – või tema, kurat, tuleb küsima, kuda ma ikka oma pensist ajalehte jäksan osta. Vanameheniru selline. Lugegu oma raha.

10 Priidik ei tahtnud joppi seljast võtta – mine tea, tuleb Juhan õue ja äkki ta siis ei jõua samaks ajaks värava juurde.

Mees läks uuesti akna ligi ja piilus kardina tagant. Ei midagi, ajaleheotsad turritasid ikka postkasti serva vahel ja vastasmaja hoov oli kui välja surnud.

15 Ometi olid nad viimasel ajal igal hommikupoolikul vähemalt korra üksteise peale üle aia karjunud. Kui tema läks lehti võtma või jalgteed pühkima, oli ka see vastik ätt kohe õue peal. Ja nii kiuslik oli ta, et Priidik lausa pidi ka ise välja kargama, kui Juhanit kaugelt silmas. Ühtelugu sai too millegagi hakkama, et naabrile tüli tekitada.

Nüüd oli päike juba pooles päevas, aga vastasmajast ei tulnud ikka veel kippu ega kõppu. Kuradi vanamees, ega ta ometi haigeks ole jäänud. Või viskas vedru välja, mine teda tea. Paras talle, kellele sellist kiusunosu tarvis ongi.

20 Priidikul hakkas natuke häbi ka. Noh, lausa surma ei tasu teisele ikka soovida, nii hull ta tegelikult ikka pole.

Taat vahtis köögiaknast välja. No ega neil krookustel nüüd nii väga häda ka ei olnud, ja kui veega üle kasta, oleks päris kenad. Aga miks ma peaksin ennast vaevama, kui teine kiusu pärast sulle tahma kaela ajab, sõitles Priidik vahelduseks iseendaga. Endaga oli üldse vahel raske. Kõiksugu veidrad asjad tulid tahtmata meelde. Kõige lõpuks seegi, kuidas ta ise kolm päeva oli oodanud, enne kui oma kevadrisu põletama hakkas. Ei tahtnud akendesse tahmatorte lasta. Kui Priidik nüüd päris aus oli, siis natuke vist selle pärast ka, et tossu naabri poole suunata. Aga mis ta siis on nihuke mühakas, vastas Priidik endale, kui südametunnistus liiga valju häält tegi. Alati nii õhku täis oma poja pärast. Silmad lausa kilavad peas ja vahib ikka minu aia poole, kui see Jaak siis oma kiiskava limusiini talle väravasse pargib. Et kas ma ikka nägin ...

30 Aga nüüd oli see mühakas kusagile kadunud ja Priidik oli veidi ärevuses. Ei, tegelikult tahtis ta lihtsalt teada, mis juhtunud oli. Mis tal muidu sest vanamehenässist ...

35 Priidik ajas kalossid jalga ning tegi paar tiiru ümber oma maja. Uuris loodust ning pidas silmanurgast naabri hoovi silmas. Ikkagi ei kippu ega kõppu. Kui Juhan isegi kolme tiiru peale välja ei tulnud, otsustas Priidik asja veidi lähemalt uurida.

Ta kõndis naabri väravani ja patseeris seal paar korda edasi-tagasi. Ikka ei midagi. Äkki on, kurat, jalaluu ära murdnud ja vedeleb nigu vorst keset köögipõrandat. Need lapsed tulevad tal kah korra paari nädala järgi läbi, selleks ajaks võib vanamees juba kutu olla. Ja Priidik kõndis majani. Upitas ennast akendest sisse vaatama. Juhanit ei paistnud kusagil. Ja köögipõrandal ei vedelenud kah mingit naabrimeest.

40 Nüüd haaras Priidikut juba kerge paanika. Naabri jalgratas seisis maja ees. Ega ta, vana tobu, ometi kusagile kaugemale kondama ei läinud? Jalad kah, sindril, na viletsad, jäi veel auto alla või miskit.

45 Priidik haaras naabrimehe jalgratta ning otsustas väikese tiiru teha. Sõidan ümber kvartali ära, eks siis näis, mõtles ta. Vana sõiduriist ägises kaeblikult, kui Priidik sadulasse ronis. Pealegi kippus see imelikult vingerdama ja Priidiku tahte vastaselt kurve võtma. Rattasõitu ei unustata, pobises mees endamisi ning punnis edasi. Juhanit polnud mitte kusagil. Ühegi tee ääres ei konutanud teadvusetut vanameest. Priidik läks lausa paanikasse ja ronis isegi ehmatusega ühe suurema loigu juures rattalt maha. Õnneks polnud see veri, vaid mingi õline laik. No ega ma teda saadanat või otsima jäädagi, otsustas Priidik lõpuks ja keeras tagasi kodu poole. Endal süda muret täis. Õienda siin mingite krookuste pärast, teisel häda käes.

50 Juhani maja ees seisis päikesekiirtes läikiv automobiil. Jaak oli käima tulnud. Eks nad siis ise otsigu oma vanamehetoid. Priidik lootis, et saab ehk ratta nõndaviisi õuele tagasi sokutada, et keegi teda tähele ei pane. See läks tal peaaegu õnneks. Ta oli juba ratast maja äärde seadmas, kui Juhan akna lahti tegi.

55 „Tohoo, kurat lahti, nüüd oled ikka päris lolliks läinud. Hakkad rattavargile kah veel. Ole veel ühe päeva kodunt ära, siis ei tea, mis see vana tola ette võtab. Paneb veel majale tule otsa.“ Ja Juhan kutsus Jaaku kah vana varganägu vaatama. Jaak vaatas ning tõmbas siis akna kinni.

60 Priidik tegi, et tulema sai.

Ja tal oli hirmus häbi. Ei, mitte jalgratta pärast. Vaid selle pärast, et ta oli tolle lolli pärast muretsenud. Või mis ta nüüd lausa muretses, niisama, parem on teada ikka.

Igatahes, katsugu Juhan homme oma nina majast välja pista. Küll Priidik siis talle kõik ära ütleb. Või teda vargaks sõimama. Igavene vastik vanameheidu. Ja seda tahmapuistamise asja ta ka niisama ei jäta. Kohe mitte ei jäta.

65

(853 sõna)

VARIANT 2

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Ain Kaalepi luuletus „Tundmatutele inimestele“ (kogu „Muusad ja maastikud“, 1973) ning lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on vähemalt 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Mis nähtusi autor taunib? Too autori taunitavate nähtuste kohta vähemalt kaks näidet tekstist. (10 punkti)
2. Kuidas autor suhtub inimkonda? Leia oma väitele vähemalt kaks kinnitust tekstist. (10 punkti)
3. Kuidas mõistad tekstis sisalduvat väidet, et inimene on sõnaolend? Leia selle tõestuseks tekstist kaks näidet. (10 punkti)
4. Mida võid teksti põhjal väita hopi-indiaanlaste kohta? Esita vähemalt kolm väidet. (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Igal keelel on praktiline ja kultuuriline tähendus. Keele praktiline funktsioon teeb võimalikuks meie igapäevase suhtlemise (nii suulise kui ka kirjaliku). Keele kultuuriline funktsioon võimaldab mõtestada praktilist tegevust ja selle kaudu ollakse ühenduses oma juurtega. Eestlaste suhe oma keelesse (varem – murretesse) on ajaloo erinevatel etappidel olnud erinev. Tänapäeval on eesti rahvas ja eesti keel jõudnud oma arengu uude järku, mille peatunnus on üleilmastumine.

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid eesti keele hetkeolukorda ja tuleviku väljavaateid. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Autorist:

Ain Kaalep (1926) sündis Tartus. 1943 lõpetas ta Hugo Treffneri gümnaasiumi ning jätkas õpinguid Tartu ülikoolis. Samal aastal põgenes ta Soome, kus astus sõjaväkke. Naasis Eestisse soomepoiste väeüksus-sega 1944. aastal. 1946 alustas uuesti õpinguid ülikoolis. Lõpetas üli-kooli kaugõppes soome-ugri erialal 1956. aastal. Seejärel on tegutsenud valdavalt kutselise kirjaniku ning õppejõu ja õpetajana. 1989–2001 oli ajakirja Akadeemia peatoimetaja. Ain Kaalep on Wiedemanni keele-auhinna laureaat.

Ain Kaalep tuli luulesse 1950. aastatel, kutsudes esile kirjandus-liku poleemika oma loomingu filosoofilise laadi ja suurema tähelepanuga luule vormile. Seetõttu viibis kirjaniku raamatudebüüt: 1962. aastal ilmus kogu „Aomaastikud“. Kaalepi luulet on nimetatud neoklassitsistlikuks – põhjuseks tema huvi klassikaliste luulevormide ning antiik- ja idamaade luule vastu.

Tema luule üks tunnusjooni on aegade ja kultuuride seoste tunnetamine. Luuletaja lähtub humanistlikult aluselt, ta sisendab lugejatesse tasakaalukust ning armastust ilusa, hea ja õige järele.

Ain Kaalep

Tundmatutele inimestele

Paljude siis mul tuttavaid inimesi ongi:

võib-olla tuhat, võib-olla ka rohkem.

Ja paljude ma siis neidki tuttavaid tunnen:

päris hästi ehk ainult kümnekonda.

- 5 Sellepärast pean ma inimkonda ülistades
ülistama ennekõike tundmatuid inimesi,
ja ennekõike pean ma neid ülistama selle põhjal,
mida ma võin järeldada kaudsetest andmetest.

Uudishimuliku noorukina, kellele meeldis

- 10 nii väga kuulata võõraste vestlusi ja vahtida
kasvatamatul kombel võõrastest akendest sisse,
valisin veendunult oma erialaks keeled.

Kuidagi oli mulle juba seekord selge see,

et inimesed on sõnaolend, ja et inimkonda

- 15 saab tundma õppida just sõnadest ja sellest,
kuidas ta neid sõnu sisustab ja seob.

Oo tundmatud, toredad inimesed! Mis rõõm

on osata teid armastada sõnastike kaudu,

grammatikatele tuginedes! Mis aare

- 20 on inimkonnal teie keelte musttuhande näol!

Kui ma kuulen kitsaspeade kirisemist

selle puhul, et nad ei osanud öelda

rumeenia habemeajajale, kas lõigata

soengule terav või sirge nurk,

- 25 siis tunnen võitmatut vajadust soovitada:

„Kallid kitsaspead, kasvatage habe!

Habemikud vajavad habemeajajat harvem

ja üldse on habemega auväärsem olla.”

Kui jälle hääbuks mõni indiaanihõim

- 30 „puhtpraktilistel põhjustel” minnes üle
inglise keelele, leinaksin väga seda kaotust,
mis on vaesemaks teinud inimkonna tuleviku.

Tuhandelt Arizona osariigi kodanikult,

kes kõnelevad ameerika-inglise keelt

- 35 ei tarvitse inimkond saada tühjagi,
olgu nad kui kenad inimesed tahes.

Kuid tuhat hopi-indiaanlast on mõneti väärt

rohkemgi kui kõik anglo-ameeriklased kokku:

kui esimestel on oma keel ja kõik, mis keele

- 40 juurde käib,
siis kõnelevad teised ju ainult inglasele saadut.

Ja kahtlemata on hopi-indiaanlaste keeles

vähemalt üks joon, üks seos, üks element,

mida üheski teises keeles pole olemas,

- 45 mida tundmata aga tunneksime inimkonda vähem.

Oo tundmatud, toredad inimesed! Mis hea,

et te räägite nii paljusid erinevaid keeli,

sest nende kaudu teile liginedes saan ma alles

õiguse ülistada teid ja teie näol inimkonda ennast!

(283 sõna)

VARIANT 3

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Katrin Saksa artikkel „Väärtuste ja huvide vahel“ (ajakiri Haridus, veebruar 2009) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on vähemalt 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Mis allikale tuginedes autor väidab: „Niisiis saame vaid üsna tinglikult rääkida ühiste väärtuste liidust“? Nimeta kaks peamist põhjust, mis lubavad autoril nii väita. (10 punkti)
2. Mille poolest erinevad Euroopa Liidule omased väärtused ja inimeste personaalsed väärtused? Selgita, mille poolest erineb Eesti koht selles kontekstis teistest. (10 punkti)
3. Nimeta kolm allikat, millele autor tugineb noorte väärtushinnanguid analüüsides. Too igast allikast esile kaks sinu arvates olulisemat uuringu tulemust. (10 punkti)
4. Kuidas võib teksti põhjal iseloomustada Y-põlvkonnale järgnevat MeWe-põlvkonda? Mis neid omavahel seob, mis eraldab? (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

„Euroopa Liidu eetost rõhutavad sellised ühishinnangud nagu vabadus, demokraatia, võrdsus ja solidaarsus. Nendest väärtustest on inspireeritud kõigi ELi liikmesriikide sotsiaalsüsteem. Ehkki sotsiaalsüsteemid on erinevad, on neil mitmeid ühisjooni: kõigis kasutatakse vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vähendamiseks, sissetulekute õiglasemaks ümberjaotamiseks, sotsiaalse turvalisuse kõrge taseme tagamiseks ja võrdsete võimaluste edendamiseks valitsuse sekkumist. Täna on nende ühishinnangute rakendamine surve all. Ehkki liikmesriigid on oma sotsiaalsüsteemi kujundamisel erinevates arengujärgkutes, seisavad nad kõik silmitsi sarnaste sotsiaalsete – demograafiliste, konkurentsialaste ja tehnoloogiliste – probleemidega, mis kutsuvad esile ühiskondlikke ja majanduslikke muutusi. Seepärast peab EL eelseisvatel aastatel võtma vastu tõsise väljakutse ja leidma võimaluse oma sotsiaalse mudeli kohandamiseks ja kaasajastamiseks.“ (Publications.europa.eu)

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid, kuidas ja miks on muutunud tänapäeva inimeste väärtushinnangud, missuguseid konflikte see kaasa toob ja kuidas neid saaks vältida. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Autorist:

Katrin Saks on sündinud 1956. aastal Tallinnas. Ta on lõpetanud Tallinna 22. keskkooli 1975. aastal, Tartu Riikliku Ülikooli ajakirjanduse erialal 1981. aastal ning Eesti Diplomaatide Kooli rahvusvaheliste suhete erialal 1993. aastal.

Ta on töötanud peamiselt ajakirjanikuna (Eesti Televisioonis 1977–1997) ja olnud tegev poliitikuna (1999–2002 Eesti Vabariigi rahvastiku-minister, 2003–2009 Euroopa Parlamendi liige). Alates 2006. aastast on ta Eesti Lastekaitse Liidu president. Katrin Saks on paljude telesaadete autor ning avaldanud artikleid erinevates ajalehtedes ja ajakirjades.

Katrin Saks Väärtuste ja huvide vahel

Konflikt väärtuste ja huvide vahel tõusis Euroopa Liidus tõsiseks jututeemaks pärast Venemaa-Gruusia sõda. Eriti kurjaks saadi Eestis ning pahandati häälekalt, miks Euroopa Liit ja liikmesriikide juhid nii kergelt loobuvad oma põhimõtetest, selle asemel et jõuliselt vastu seista Venemaa agressioonile Gruusias. Küsiti nõudlikult, miks ei kaitsta euroopalikke väärtusi. /---/ Samal ajal on kohane küsida, kuivõrd me ise oma deklareeritud väärtustest lähtume.

Pilk peeglisse

Sel kevadel (2008) korraldas Eurobaromeeter väärtuste uuringu, mis näitas, et Euroopa Liidu 27 liikmesriigi elanikest vaid veidi üle poole (54%) arvab, et me oleme üksteisele väärtustelt lähedased, aga kolmandik ei jaga seda seisukohta. Niisiis saame vaid üsna tinglikult rääkida ühiste väärtuste liidust. Seda kinnitavad ka sagedased konfliktid ja sallimatust kultiveerivate äärmusliikumiste üsna kiire kasv. Omaette tegur on kindlasti kasvav sisseränne, mis toob juurde erineva tausta ja kultuuriga inimesi, kes tahavad küll osa saada euroopalikust heaolust, aga pole mitte alati nõus jagama samu põhimõtteid. Olgu näiteks üks tõsisemaid konflikte viimasel kümnendil, mis sai alguse Taani karikatuurikriisist, mil pandi proovile euroopalik arusaam sõnavabadusest. /---/ Väärtused, mis inimeste arvates kõige paremini esindavad Euroopa Liitu, on järgmised: inimõigused (37%), rahu (35%), demokraatia (34%) ja seaduslikkus (22%).

Pisut erineva tulemuse saame, kui vaatame vastuseid küsimusele „Mis on teile personaalselt kõige olulisem väärtus?“. Siis asetub esikohale rahu (45%), seejärel inimõigused (42%) ja austus elu vastu (41%). Neid inimesi, kes pidasid personaalselt demokraatiat kõige olulisemaks, oli vaid 27%. Eestis oli see veel kümnekond protsendipunkti keskmisest madalam, mis peaks meid tõsiselt järele mõtlema panema, et milles asi. /---/

Raha paneb rattad käima

On üldteada, et eestlased on religiooni suhtes üsna leiged. Tõsi, ajuti tundub, et üks jumal meil siiski on ja see on raha. Raha kummardamiseks on aga kõik kohad pühad, olgu need siis kasiinod või prožektorisäras „Tõehetk“. Sinna juurde käib loomulikult ka pime usk turu kõikvõimsusesse ja sellesse, et need, kel raha pole, on luuserid ja ise selles süüdi. Selline on olnud meie viimaste aastate mentaliteet. Kas raha on tõesti meile olulisem kui teistele? Sel aastal Bostonis ilmunud kogumik „Muutuvad väärtused ja uskumused 85 riigis“, mis sisaldab küsitlusi perioodist 1981 kuni 2004, annab päris huvitavaid andmeid. Vaatame, kuidas vastati küsimusele „Kas rahale peaks pöörama vähem tähelepanu?“. Kui 1995. aastal arvas Eestis 46%, et see oleks hea, siis viis aastat hiljem oli see protsent juba 54. Aga tähelepanuväärne on see, et meie põhjanaabritel oli see protsent 66 ja lirimaal koguni 70. Samal ajal meie lõunanaabrite hulgas oli vaid kolmandik neid, kes tahtsid rahale vähem tähelepanu. Niisiis rikkuse kasvades suureneb nende hulk, kelle jaoks raha kaotab oma tähtsust ning värskemate andmete olemasolul võiks see protsent ehk siingi nüüd suurem olla, kui mitte finants- ja majanduskriis poleks raha jälle tähelepanu keskmesse tõstnud.

Huvitav on vaadata, kuidas muutus ajas hinnang sellisele väitele nagu „me vajame suuremaid erinevusi sissetulekus, et suurendada inimeste pingutusi“ ehk siis toetus ebavõrdsusele kui arengutegurile. Kui aastal 1990, veel enne iseseisvuse ja turumajanduse saabumist, arvas nii enamik (77%), mis oli ka loomulik, sest tulime ajast, kus peaaegu kõik olid võrdselt vaesed, siis kümne aastaga langes see protsent 62-ni. See näitaja on Eestis palju kõrgem kui enamikus Euroopa riikides. Mõnel juhul isegi kordades kõrgem. Niisiis, kui me räägime kihistumisest, mis on Eestis märkimisväärselt suur ka Euroopa Liidu uusliikmete võrdluses, siis sellele küsitlusele tuginedes võib öelda, et see ongi olnud enamuse soov. Või osava propagandaga tekitatud uskumus, mis on tähelepanuta jätnud need ohud, mida suur ebavõrdsus väikeses ühiskonnas tekitab. Aga midagi positiivset ka – meil on rohkem neid inimesi kui mitmel pool mujal, kes usuvad, et tõsine töö toob parema elu.

Kas noored on hukas?

50 Millised on need väärtused, mis on meie laste ja noorte jaoks olulised? /---/ Sotsiaaluuringute firma EMORi andmeid kasutades joonistub laulva revolutsiooni lastest ehk Y-põlvkonnast selline pilt: nad on alid muutustele ja tublid enesekehtestajad. Näiteks igasugu ootamatusteks elus on nad palju enam valmis kui nende eakaaslased Soomes. Noortele on peamine uute elamuste otsimine, nad tahaksid olla kõikjal, kus midagi olulist toimub. Kuigi paljud nendest olid
55 augustis Tallinna lauluväljakul „Märkamisaja“ üritusel – laulusõnad ilusasti peas ja uuringudki kinnitavad, et nii päritolu kui ka juured on sellele põlvkonnale olulised, ei ole see suurt seotud teistest hoolimisega. Tegemist on väga enesekeskse ja pragmaatilise põlvkonnaga. Olulised on nii kuulsus kui ka rikkus, tähtis on välimus ja mood. Kõik peab olema kõige parem – tarbimine on märk kuuluvusest. Põhjamaade teadlased on analüüsinud ka Y-põlvkonnale järgnevat, nimetades neid MeWe-põlvkonnaks. Juba nimi viitab sellele, et individualistlike väärtuste
60 kõrvale on kerkinud grupikuuluvust rõhutavad väärtused.

Lastekaitse Liit organiseeris hiljuti oma 20. sünnipäeva puhul väärtusteteemalise konverentsi ja publitseeris ka Tartu ja Tallinna ülikooli teadlaste ettekanded, mis annavad pisut teistsuguse pildi. Midagi hullu poleks justkui juhtunud. Põhiväärtused – headus, tõde, ligimesearmastus ja elu – on jätkuvalt hinnas. Samuti on noorte jaoks olulised perekond, tervis, elukvaliteet ja
65 lähedussuhted. Muutunud on aga see, millises järjekorras need väärtuste hierarhias paiknevad.

Kogu läänemaailmas võib 20. sajandi lõpus ja selle sajandi alguses täheldada muutusi väärtusmaailmas, mida iseloomustavad esiteks üleminek kristlikult eetikalt sekulaarsele, mis on toonud kaasa selle, et elu praktiline pool on tulnud rohkem esile. Vähem otsitakse elu mõtet. Teiseks, individuaalsete väärtuste esiletõus. Väärtused on muutunud ka suhtelisemaks, enam
70 pole ühte tõde, mida vanemad lastele õpetavad.

Huvitava tulemuse andis põhikoolide lõpuklasside õpilaste küsitlus Eestis, Soomes ja Venemaal. Kõigi kolme rahvuse esindajad peavad tähtsaks sõprust ja perekonda. Eesti noored torkavad silma sellega, et hindavad väga kõrgelt puhtust ja hügieeni. Mis eristab veel, on „tarkuse“ tähtsustamine. Eestlastel on see hierarhias 8., venelastel 25. ja soomlastel alles 34.
75 kohal. Huvitav on seegi, et mõtte- ja tegutsemisvabadust hindasid ühtviisi kõrgelt kõigi kolme maa noored. Eestis elavate eri rahvusest pärit noorte hinnangud näitavad, et kuigi venelased on elanud siin kultuuriruumis, on nad säilitanud oma rahvusliku identiteedi ja mentaliteedi. Nende hinnangud on palju sarnasemad Venemaa venelaste kui eestlaste hinnangutega. Mõtlemapanev oli vastus küsimusele, mis puudutas sõda ja rahu. Kuigi kõigi kolme riigi rahva kannatused viimases sõjas on mälus väga tugevad, väärtustavad noored rahu erinevalt. Elu
80 sõdadeta oli soomlastel ja venelastel tähtsusjärjekorras vastavalt 2. ja 3. kohal, aga eestlastel alles 14ndal. See siin on kindlasti üks mõtlemiskoht neile, kes töötavad noortega. /---/

(995 sõna)

VARIANT 4

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Gerald Traufetteri artikkel „Miks võttis temperatuuritõus aja maha?“ (ajakiri Tarkade Klubi, jaanuar 2010, tõlgitud ajakirjast Der Spiegel) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on vähemalt 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Missugused on kolm põhilist maakera temperatuuri mõjutavat tegurit? Selgita, miks on kliimamuutuste ennustamine nii keeruline ülesanne. (15 punkti)
2. Leia tekstist teadlaste kolm erinevat seisukohta kliima soojenemise kohta. Kuidas nad oma seisukohti põhjendavad? (15 punkti)
3. Miks on kasutusele võetud termin „Arktika auk“ ja miks see kliimateadlastele peavalu valmistab? (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Meteoroloogia professor Rein Rõõm kirjutab: „Kliima soojenemise poliitiliste vastuargumentidena on välja töötatud ja prooviks kasutusse lastud mitmesuguseid vandenõu-teooriaid, alustades sellest, et tegemist on arengumaade sobinguga arenenud tööstusriikide vastu ÜRO egiidi all, eesmärgiks ressursside pumpamine tööstusriikidelt arengumaadele nii otsese tasuta abina kui ka saastemaksudega kauplemise teel. Juhin siinkohal tähelepanu asja-olule, et sellises kontekstis on ka Eesti, kes loodab lähiaastatel kasu lõigata saastemaksudega kauplemisest, kaudselt või otseselt üks osaline selles vandenõus.“ (Postimees, 30.01.2010)

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid kliima soojenemisega seotud üksikasju. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Autorist:

Gerald Traufetter on sündinud 1972. aastal. Ta on õppinud politoloogiat ja kommunikatsiooni. Gerald Traufetter on kutseline ajakirjanik, alates 2000. aastast on ta ajakirja Der Spiegel teadustoimetaja. Elab perekonnaga Norras.

Miks võttis temperatuuritõus aja maha?

Gerald Traufetter

Maakera soojenemine on toppama jäänud: juba kümme aastat ei ole maailma keskmine temperatuur enam kerkinud. Klimatoloogid mõistatavad, kuidas seda seletada. Kas on asi puuduvates päikeseplekides? Või ebaharilikes

ookeanihoovustes? Globaalse soojenemise rindel ei toimu suurt midagi. Maa keskmine
5 temperatuur pole aastatuhande algusest saadik enam kerkinud, ja ka lõppenud aasta
läheb selles osas vaikelu nimistusse. Pääaegu 30 aastat kerkis planeedi palavikukõver
järsu joonega: eelmise sajandi seitsmekümnnendatest kuni üheksakümnnendateni
keskmiselt 0,7 kraadi Celsiuse järgi. „Praegu on soojenemises igatahes paus,“
10 tunnistab üks Saksamaa tuntumaid kliimauurijaid, meteoroloog Mojib Latif Kielis
asuvast Leibnizi-nimelisest mereteaduste instituudist. Temperatuurikõverale pilku
heites räägib ta „platoost“, stagneerumisest kõrgel tasemel. „Seal pole midagi vaielda,
seda peame tunnistama,“ sõnab ta.

Valjuhäälnne kahjurõõm

Küll ei muuda temperatuuri paigalseis midagi pikaajalises soojenemise trendis; siiski
15 toidab see kahtlusi kliimamudelite ennustusvõimes – ja on poliitiline küsimus. Juba mitu
kuud väljendavad kliimaskeptikud internetifoorumites avastuse üle valjuhäälselt
kahjurõõmu. Paljud kliimauurijad häbenevad temperatuuriandmeid avalikkuse ees
samamoodi nagu teismeline „maasikat“ – ning kahjustavad nõnda oma
usaldusväärsust. „Ei saa salata, et see on meie kogukonnas üks kuumemaid
20 teemasid,“ tõdeb Jochem Marotzke, Hamburgis asuva Max Plancki nime kandva
meteoroloogiainstituudi direktor. Kliimamodelleerijana tunnistab ta avameelselt: „Me ei
tea täpselt, miks praegu selline stagnatsioon valitseb.“ Paari kuu eest keerutas elevuse
üles brittide Hadley keskus, avaldades maailma keskmise temperatuuri uusimad
25 arvutused: nende kohaselt on maakera 1999.–2008. aastani soojenenud vaid 0,07
kraadi, mitte 0,2 kraadi, mida eeldas ÜRO kliimanõukogu IPCC. Rehkendades sellest
maha veel looduslikud kliimanähtused El Niño ja La Niña, tuleb temperatuuritrendiks
koguni 0,0 kraadi ehk paigalseis, konstateerivad Briti eksperdid.

Euroopa on temperatuuriga plussis

Erinevused maailma piirkondade vahel on seejuures märkimisväärsed: Arktikas
30 täheldati temperatuuritõusu peaaegu kolme Celsiuse kraadi võrra, mis on viinud
merejää dramaatilise sulamiseni. Samal ajal jahtusid suured alad Põhja-Ameerikas,
Vaikse ookeani lääneosas ja Araabia poolsaarel. Euroopa asub endiselt plusspoolel.
Kuid mõned teadlased ei soovi brittide arvutusi üldse tunnistada. „Soojenemine on
viimastel aastatel jätkunud,“ oletab trotslikult Stefan Rahmstorf Potsdami
35 kliimamuutuste uurimise instituudist. Selle arvamusega seisab ta aga suuresti üksi.

Max Plancki instituudi teadlane Marotzke seevastu ütleb: „Me ei tunne ühtegi tõsiselt
võetavat kolleegi, kes eitaks, et viimastel aastatel pole enam soojemaks läinud.“ Laiale
avalikkusele on need segadust tekitavad sõnumid: miks tülitsetakse nii ägedalt
kliimamuutuste pärast, kuigi praegu üldse soojemaks ei lähegi? Ja kuidas võib olla, et
40 teadlastel pole üksmeelt isegi temperatuuride liikumissuuna kohta, kuigi neid pidevalt
mõõdetakse? Maailma hõlmavas võrgustikus on 517 ilmajaama. Iga mõõtmine annab
aga vaid väikese punkti suurel maailmakaardil ning see tuleb superarvutite abil kogu
piirkonnale laiendada. Peale selle on endiselt veel palju tumedaid laike. Neist suurim on
Arktika, mille hiiglaslikul pinnal on vaid 20 mõõtejaama. Klimatoloogid kõnelevad
45 „Arktika august“.

Soojenemine pole sirgjooneline

Hadley keskuse teadlased olevat augule määranud lihtsalt globaalse keskmise
väärtuse ja nii ignoreerinud, et Arktikas on läinud tunduvalt soojemaks, kritiseerib
Rahmstorf. Kuid üks NASA tööriühm Goddardi kosmoseuuringute instituudist New
50 Yorgis, kes Rahmstorfi esile toodud Arktika juhtumit arvestab, jõuab viimast viit aastat
arvestades samasuguse lameda temperatuurijooneni nagu nende Briti kolleegid.
Marotzke hinnangul ei võta Rahmstorfi argumentatsioon „kurvi välja“. Marotzke ja Latif
peavad Rahmstorfi-suguste teadlaste harrastatavat arvude väänamist koguni vastu

55 töötavaks. „Me peame avalikkusele selgitama, et kasvuhoonegaasidest põhjustatud temperatuurid ei torma ühelt rekordilt teisele, vaid jäävad alla looduslikele kõikumistele,“ ütleb Latif. Ohtlik olevat ka üksikute ilmastikunähtuste, nagu Malis esineva põua või mõne orkaani nägemine täie jõuga ründavate kliimamuutuste näitena.

Loodus kohati summutab

60 „Oleme minevikus ehk liiga tugevalt sisendanud, et areng toimub lihtsa sirge joonena aina ülespoole,“ sõnab Latif. „Tegelikult on stagnatsiooni või isegi jahtumise faasid täiesti loomulikud.“ Klimatoloogid joonistavad arvutimudelitega kõveraid, mille lõpp-punkt paikneb kaugel tulevikus. Sajandi lõpuks, kõlab prognoos, tõuseb keskmine globaalne temperatuur ligikaudu kolm kraadi Celsiuse järgi – kui just ei õnnestu drastiliselt vähendada kasvuhoonegaaside õhkupaiskamist. Kuidas maailma kliima aga 65 2015., 2030. või 2050. aastal välja näeb, ei tea täpselt keegi. Inimese mõju kõrval muudavad kliimat Maal ka looduslikud tegurid: ookeanide hoovused läbivad teatud tsükleid, samuti Päikese aktiivsus. Ka suured vulkaanipursked suudavad temperatuuritõusu mõnda aega summutada. Pinatubo vulkaani purse juunis 1991 näiteks alandas maakera temperatuuri 0,5 kraadi. Nii pikendas purse jahedamat 70 kliimafaasi, mis algas kaheksakümnenendatel aastatel. Kuid Pinatubo purskest on möödunud juba tükk aega.

Milline tegur peitub praeguse soojenemise toppamajäämise taga? Tõsiasia on, et Päike kuhtub. Selle kiirgustegevus on praegu miinimumis, mida näitab ka selle pinnal olevate 75 päikeseplekkide napp arv. Hiljuti ajakirjas Geophysical Research Letters ilmunud NASA teadlase David Rindi arvestuste kohaselt on vähenenud päikeseaktiivsus stagneeriva soojenemise tähtsaim põhjus. Ookeaniasjatundja Latif seevastu panustab ennekõike Vaikse ookeani aastakümne-otsillatsioonile. See Vaikse ookeani hoovusnähtus toob ekvaatori juures pinnale suurenenud koguse külma sügavamate kihtide vett. Jahutav 80 mõju maakera atmosfäärile olevat tähelepanuväärne. Koos oma töörühmaga Leibnizi-nimelisest mereteaduste instituudist on Latif ühena esimestest välja töötanud mudeli, et pakkuda keskpikki prognoose järgmise viie kuni kümne aasta kohta. „Esmalt sõandame asjale läheneda sammhaaval,“ ütleb Marotzke, kes alustab samal teemal samuti suurt, riiklikult rahastatavat teadusprojekti. Teadlaste seas valitseb üksmeel selles, et pikas 85 plaanis jätkavad temperatuurid tõenäoliselt kerkimist. Auhinnaküsimus kõlab aga: millal läheb jälle soojemaks?

Tulekul jõnksuga hüpe

Kui Vaikse ookeani süvavesi on tõepoolest olulisim pidurdaja, peab kliimamuutus pausi veel järgmise aastakümne keskpaigani, oletab Latif. Kui asi on Päikeses, võib jälle 90 soojaks minna kiiremini, sest kõigi seniste kogemuste põhjal peaks Päikese aktiivsus järgmistel aastatel taastuma. „Ja see võib käia tubli jõnksatusega,“ ütleb Hadley keskuse klimatoloog Adam Scaife. Siis tuleks loodusliku soojenemise tsüklile lisaks veel inimese tekitatud kasvuhooneefekt. Kliimateadlased ei vaidle ainult kongressidel kirglikult selle üle, millal temperatuurid taas kerkima hakkavad. Sõlmitakse 95 isegi kihlvedusid, kuidas soojenemisega edasi läheb. Rahmstorf on nii kindel, et tema ennustused lõpuks paika peavad, et on panustanud 2500 eurot. „Ma võidan,“ teatab Potsdami sünge prohvet. Tema vastasmängija Latif lükkas pakutud kihlveo aga tagasi. Selleks olevat asi liiga tõsine: „Meie oleme teadlased, mitte pokkerimängijad.“

(911 sõna)

I variant

Loe läbi Katrin Reimuse novell „Naaber“ (kogumik „Õnnelikud inimesed“, 2009) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on vähemalt 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Too esile kolm põhjust, mis on muutnud naabrimeeste suhted pingeliseks. (10 punkti)

Vastus: Naabrimeeste pingelisi suhteid põhjustavad

- (1) kiuslikkus, jonnakus, teineteise mahategemine, teineteisega mittearvestamine, näiteks lõkke tegemine naabrile ebasobiva tuulega (read 3–5, 8–9, 24–29);
- (2) mühaklikkus, nt Juhani küsimus, kas Priidikul jätkub ikka raha ajalehtede ostmiseks (read 8–9);
- (3) uhkus, nt uhkustab Juhan poja kalli autoga Priidiku ees (read 30–32);
- (4) kadedus, nt peab Priidik Juhani endast jõukamaks, sest Juhaniil on heal majanduslikul järjel poeg, kes teda aeg-ajalt vaatamas käib (read 30–32, 54);
- (5) Priidiku üksindus, nt Juhani käib poeg Jaak aeg-ajalt vaatamas (read 30–32, 54);
- (6) igavus, harjumus suhteid pingestada, nt igahommikune ajalehtede võtmise „tseremoonia“ (read 1–3, 6–9).

2. Nimeta kolm omadust, mis Priidikut iseloomustavad. Põhjenda oma valikut tekstinäidetega. (10 punkti)

Vastus: Priidik on

- (1) kiuslik, nt selleks, et oma risu põletada, ootab ta kolm päeva, enne kui soodne tuul puhuma hakkab ja suitsu naabri krundile puhub (read 26–29);
- (2) hooliv, heasüdamlik, nt tunneb muret, ega naabrimehega midagi juhtunud ole, kui Juhani ühel hommikul postkasti juurde tulemas ei näe; peab naabri maja silmas, et veenduda, kas Juhani ei ole midagi juhtunud (read 35–37); piilub Juhani akendest sisse, et veenduda, kas Juhan ei ole jalaluud ära murdnud (read 38–42); läheb ja teeb rattaga tiiru ümber kvartali, ehmatas suure loigu juures, uurib, ega see veri ole (read 49–51);
- (3) enesekriitiline/aus, nt jõuab oma mõtetes tõeni, et tema alustas lõkketegemisest alguse saanud riidu (read 24–28);
- (4) kade, nt kadestab Juhani paremat elujärge, et Juhaniil on jõukas poeg (read 30–32);
- (5) kergesti solvuv, nt Priidik on vihane, et Juhan julges teda tõgada, kuidas ta oma pensionist ajalehte jaksab osta (read 8–9);
- (6) kättemaksuhimuline, nt prahi põletamine (read 22–24).

3. Priidik tunnistab endale kaks korda, et tal on häbi. Miks ta häbi tunneb? Analüüsi, kas sinu arvates on Priidikul põhjust häbi tunda. (10 punkti)

Vastus: Esimest korda tunneb Priidik häbi, kui hakkab hirmu tundma naabrimehe tervise pärast ja peast käib läbi mõte, äkki on naabrimees surnud, ning parastab: „Paras talle, kellele sellist kiusunosu tarvis ongi.“ Siin on häbitunne õigustatud, sest surma ei tohiks kellelegi soovida. Pealegi ei olnud naabrimees sugugi nii halb (read 19–22).

Teist korda tunneb Priidik häbi sellepärast, et oli naabrimehe pärast muretsenud ja teda otsima läinud. Sel korral ei oleks ta tohtinud häbi tunda, sest ta on heatahtlik ja südamlik mees, kes oma ligimese pärast muret tunneb. See on inimlik ja õige, hoopis hullem oleks, kui inimene oleks ükskõikne ja talle naabriga toimuv korda ei läheks (read 62–63).

4. Sõnasta novelli kaks olulisemat ideed ja selgita nende tähtsust. (10 punkti)

Vastus:

- (1) Sageli algavad inimeste tülid tühistest asjadest.
- (2) Inimesed, kes näiliselt vihkavad teineteist, võivad ometigi üksteisest hoolida.
- (3) Inimlik kadedus, võimuvõitlus ununeb kriisiolukordades ja rivaal võib osutuda sõbraks.
- (4) Naabrid on tähtsad: kui lähedasi ei ole, siis on naaber see, kes naabri pärast muretseb. Õpilase selgitustes hinnatakse nende loogilisust ja põhjendatust.

II variant

Loe läbi Ain Kaalepi luuletus „Tundmatutele inimestele“ (kogu „Muusad ja maastikud“, 1973) ning lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on vähemalt 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Mis nähtusi autor taunib? Too autori taunitavate nähtuste kohta vähemalt kaks näidet tekstist. (10 punkti)

Vastus: Autor taunib

- (1) kitsarinnalisust, keeli ja kultuuri unustavat suhtumist: „nad ei osanud öelda ... kas lõigata soengule terav või sirge nurk“ (read 21–24);
- (2) keelte kadumist: „leinaksin väga seda kaotust“ – autor nimetab iga keele kadumist kaotuseks ja on sel puhul kurb (read 29–32);
- (3) maailma globaliseerumist (read 42–45).

2. Kuidas autor suhtub inimkonda? Leia oma väitele vähemalt kaks kinnitust tekstist. (10 punkti)

Vastus: Autor suhtub inimkonda üldiselt sümpaatiaga, sest:

- (1) ta räägib selle ülistamisest: „sellepärast pean ma inimkonda ülistades“ (read 5–6);
 - (2) inimkonna enamik on autorile tundmatu, aga ta peab tundmatuid inimesi toredateks „oo tundmatud, toredad inimesed!“, keda tal on rõõm armastada: „Mis rõõm on teid armastada sõnastike kaudu, grammatikatele tuginedes!“ (read 17–20);
 - (3) inimkonnal on aare, mida autor peab tähtsaks: „Mis aare on inimkonnal teie keelte musttuhande näol!“ (read 19–20).
- Teiselt poolt heidab autor inimestele ette
- (4) kitsarinnalisust (read 21–24);
 - (5) liigpraktilisust, mis väljendub inglise keelele üleminekus (read 29–32).

3. Kuidas mõistad tekstis sisalduvat väidet, et inimene on sõnaolend? Leia selle tõestuseks tekstist kaks näidet. (10 punkti)

Vastus: Inimene on sõnaolend, sest

- (1) teisi inimesi / inimkonda saab tundma õppida just sõnade kaudu (read 14–16);
- (2) keelte paljusus näitab inimkonna rikkust (read 17–20, 46–49);
- (3) iga keele kadumine või üleminek inglise keelele muudab inimkonda vaesemaks (read 29–32, 42–45).

4. Mida võid teksti põhjal väita hopi-indiaanlaste kohta? Esita vähemalt kolm väidet. (10 punkti)

Vastus: Luuletuses öeldakse hopi-indiaanlaste kohta järgmist:

- (1) neil on oma keel (read 39–40);
- (2) nende keel on omapärane: selles keeles on „vähemalt üks joon, üks seos, üks element, mida üheski teises keeles pole olemas“ (read 42–45);
- (3) tõenäoliselt on neid alles jäänud vähe, tegemist on hääbuva hõimuga (rida 37).

III variant

Loe läbi Katrin Saksa artikkel „Väärtuste ja huvide vahel“ (ajakiri Haridus, veebruar 2009) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on vähemalt 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Mis allikale tuginedes autor väidab: „Niisiis saame vaid üsna tinglikult rääkida ühiste väärtuste liidust“? Nimeta kaks peamist põhjust, mis lubavad autoril nii väita. (10 punkti)

Vastus: K. Saks tugineb 2008. aasta kevadel korraldatud Eurobaromeetri väärtuste uuringule, millest ilmneb, et 27 liikmesriigi elanikest vaid veidi üle poole arvab, et oleme väärtushinnangutelt lähedased (read 7–9).

Erinevusi põhjustavad

(1) äärmusliikumiste kasv (read 10–11);

(2) kasvav sisseränne, mis toob ELi juurde eri tausta ja kultuuriga inimesi, kes tahavad osa saada euroopalikust heaolust, kuid ei jaga samu väärtusi ja põhimõtteid. Näiteks Taani karikatuurikriis tõi esile erineva arusaama sõnavabadusest (read 11–14).

2. Mille poolest erinevad Euroopa Liidule omased väärtused ja inimeste personaalsed väärtused? Selgita, mille poolest erineb Eesti koht selles kontekstis teistest. (10 punkti)

Vastus: ELi iseloomustavad kõige enam järgmised väärtused: inimõigused (37%), rahu (35%), demokraatia (34%) ja seaduslikkus (22%). Personaalselt kõige olulisemaks peetakse aga järgmisi väärtusi: rahu (45%), inimõigused (42%) ja austus elu vastu (41%). Seega kattuvad inimõigused ja rahu, kuid suhtumine demokraatiasse erineb suuresti: inimesi, kes pidasid demokraatiat kõige olulisemaks, oli vaid 27%. Eestis oli see veel kümnekond protsenti madalam (read 15–21).

3. Nimeta kolm allikat, millele autor tugineb noorte väärtushinnanguid analüüsid.

Too igast allikast esile kaks sinu arvates olulisemat uuringu tulemust. (10 punkti)

Vastus: Noorte väärtushinnangute analüüsimisel on toetunud sotsiaaluuringute firma EMOR andmetele, Tartu ja Tallinna ülikooli teadlaste ettekannetele, põhikooli lõpuklasside õpilaste küsitlusele Eestis, Soomes ja Venemaal ning Põhjamaade teadlaste analüüsile.

(1) EMORi uuringute põhjal on tegemist pigem individualistliku ja pragmaatilise põlvkonnaga, kellele on siiski ka juured tähtsad, kuid kes ei hooli eriti teistest (read 49–58).

(2) Tartu ja Tallinna ülikooli teadlased väidavad, et põhiväärtused – headus, tõde, ligimesearmastus ja elu – on endiselt hinnas. Samuti on noorte jaoks olulised perekond, tervis, elukvaliteet ja lähedussuhted. Muutunud on aga see, mis järjekorras need väärtused hierarhias paiknevad (read 61–65).

(3) Eesti, Soome ja Venemaa lõpuklasside õpilaste uuringu põhjal on õpilastele olulised sõprus ja perekond (read 71–72), samuti hindavad nad mõtte- ja tegutsemisvabadust (read 75–76).

(4) Põhjamaade teadlaste arvates saavad individualistlike väärtuste kõrval üha tähtsamaks grupikuuluvust rõhutavad väärtused (read 58–60).

4. Kuidas võib teksti põhjal iseloomustada Y-põlvkonnale järgnevat MeWe-põlvkonda? Mis neid omavahel seob, mis eraldab? (10 punkti)

Vastus: MeWe-põlvkonna nimi viitab sellele, et individualistlike väärtuse kõrvale on kerkinud grupikuuluvust rõhutavad väärtused. Seda põlvkonda seob eelnevaga individualism, mida Y-põlvkonna puhul iseloomustatakse nii: „Tegemist on väga enesekeskse ja pragmaatilise põlvkonnaga. Olulised on nii kuulsus kui ka rikkus, tähtis on välimus ja mood. Kõik peab olema kõige parem – tarbimine on märk kuuluvusest“ (read 50–60).

IV variant

Loe läbi Gerald Traufetteri artikkel „Miks võttis temperatuuritõus aja maha?“ (ajakiri Tarkade Klubi, jaanuar 2010, tõlgitud ajakirjast Der Spiegel) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on vähemalt 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Missugused on kolm põhilist maakera temperatuuri mõjutavat tegurit? Selgita, miks on kliimamuutuste ennustamine nii keeruline ülesanne. (15 punkti)

Vastus: Maakera temperatuuri mõjutavad

- (1) Päikese aktiivsus (read 61–62);
- (2) ookeanide hoovused (read 61–62);
- (3) kasvuhoonegaaside õhku paiskamine (read 58–60);
- (4) looduslikud kliimanähtused El Niño ja La Niña (read 23–25);
- (5) suured vulkaanipursked, näiteks Pinatubo vulkaani purse 1991. aastal alandas maakera temperatuuri 0,5 kraadi (read 62–66).

Kliimamuutuste ennustamine on keeruline, sest kliimat mõjutavad väga erinevad tegurid ning kliimamuutusi uurivas võrgustikus on vaid 517 ilmajaama. Seetõttu annab iga mõõtmine maailmakaardil vaid ühe punkti, mis tuleb arvutiprogrammide abil laiendada kogu piirkonnale. Peale selle on veel palju tumedaid laike, mille kohta napib andmeid, näiteks on Arktikas vaid 20 mõõtejaama.

2. Leia tekstist teadlaste kolm erinevat seisukohta kliima soojenemise kohta. Kuidas nad oma seisukohti põhjendavad? (15 punkti)

Vastus: Saksamaa üks tuntumaid kliimauurijaid Mojib Latif väidab, et praegu on kliima soojenemises paus, nn platoo, stagneerumine kõrgel tasemel (read 7–11). Samal seisukohal on Max Plancki meteoroloogiasinstituudi direktor Jochem Marotzke, kes väidab, et kliima soojenemises valitseb stagnatsioon, mille põhjust ta ei oska seletada (read 19–20). Ka Briti eksperdid väidavad, et soojenemises on paigalseis (read 20–25). Stefan Rahmstorf Potsdami kliimamuutuste uurimise instituudist väidab aga, et soojenemine on viimastel aastatel jätkunud, sest Arktikas on läinud tunduvalt soojemaks (read 30–33). NASA töörühm väidab, et viimase viie aasta temperatuurijoon on lame, st soojenemises on paigalseis (read 45–48).

3. Miks on kasutusele võetud termin „Arktika auk“ ja miks see kliimateadlastele peavalu valmistab? (10 punkti)

Vastus: Termin „Arktika auk“ on võetud kasutusele selleks, et osutada Arktikale kui vähe uuritud mandrile, mille hiiglaslikul pinnal on vaid 20 ilmastiku mõõtejaama. Sellised vähe uuritud alad ei luba teadlastel jõuda usaldusväärsete tulemuste ja prognoosideni (read 38–42).

NB! Lugemisosa võtmes on vastused esitatud esialgsel kujul. Võtit täiendatakse/parandatakse hindamisel vastavalt õpilaste töödes ilmnenu asjaoludele. Lõplikul kujul esitatakse võti pärast standardimist hindamisperioodi lõpus.